

Programma Symposium Waddenacademie op 1 en 2 juli 2009

Tijdens de Waddentoogdag 2009 op 30 mei is de integrale kennisagenda aangeboden aan de voor het waddegebied verantwoordelijke bewindslieden Cramer, Verburg en Huizinga. De Waddenacademie organiseert naar aanleiding daarvan een tweedaags symposium om met alle betrokken partijen te praten over de nadere invulling van de integrale kennisagenda en de mogelijke consequenties ten aanzien van toekomstige onderzoeksprogrammering.

Waar en wanneer: 1 en 2 juli 2009 in 't Aljemint te Leeuwarden

Aantal deelnemers: maximaal 200

Opgeven via: www.waddenacademie.knaw.nl

Programma:

Moderator: mw Monique Boskma (CommitConsulting)

1 juli

12.00 - 13.00 Koffietafel

13.00 uur Welkom, introductie op programma en toelichting op gemaakte keuzes t.a.v. de integrale kennisagenda door prof.dr. Pavel Kabat, voorzitter Waddenacademie

13.30 - 14.00 Key-note lecture prof.dr. M. Hajer, directeur Planbureau voor de Leefomgeving

14.00 - 14.15 Reactie op de kennisagenda namens de departementen door ir. H. Oosterveld, Regiodirecteur Noord Ministerie LNV

14.15 - 15.15 De afstemming tussen de integrale kennisagenda van de Waddenacademie en de programmering van waddegerelateerd onderzoek bij grote onderzoekinstellingen.
Paneldiscussie op basis van korte statements.

Deelnemers aan de paneldiscussie:

prof.dr. M. Hajer (PBL); drs. R. Herber (NWO); dr. B. Ibelings (NIOO); prof.dr. H. Lindeboom (IMARES); Prof.dr. H. Ridderinkhof (NIOZ); drs. C. van 't Veen (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed); ir. P.J.W. de Wildt (KNMI).

Vragen:

1. Wat betekent de kennisagenda voor mijn organisatie als het gaat om toekomstig Waddenonderzoek?
2. Heeft het verschijnen van de kennisagenda consequenties voor toekomstige verschuivingen in onderzoeksprioritering bij mijn organisatie?

15.15 - 15.45 Theepauze

15.45 - 16.00 De integrale kennisagenda en de weg naar de derde tender Waddenfonds.
Presentatie prof.dr. P. Vellinga, lid Adviescommissie Waddenfonds

16.00 - 16.45 De relatie tussen de integrale kennisagenda en het Natuur Herstelprogramma en Natura 2000
Korte statements waarna discussie met de zaal

Deelnemers:

S. Engelsman (ANWB Regio Noord); drs. H. van Kersen (Waddenvereniging); dr. M. van Leeuwe (Waddenvereniging); ir. H. Oosterveld (Ministerie LNV); dr. H. Sas (Cie Meijer 2); H. Sips (vz. themagroep helderheid water NHP); H.J. de Vries (secretaris themagroep klimaat NHP).

Vragen:

1. Sluit de kennisagenda goed aan bij de behoefte om te komen tot inzicht in de ecologie van het wad?
2. Ziet u naar aanleiding van onderwerpen die de kennisagenda als tot op heden onvoldoende onderzocht kenmerkt aanleiding om de implementatie van NHP/Natura 2000 aan te passen?

Waddenacademie

Koninklijke Nederlandse Akademie
van Wetenschappen

16.45 - 17.30 De relatie tussen de integrale kennisagenda en de Noordelijke ambities.
Paneldiscussie op basis van korte statements.

Deelnemers: K-A. Beks (provincie Fryslân); prof.dr. C. Buisman (Wetsus); R. Engelsman (directeur SNN); ir. P. van Erkelens (dijkgraaf provincie Fryslân); A. de Hoop (Burgemeester Ameland) onder voorbehoud; G. van Werven (directeur Stichting Energy Valley).

Vraag:

Op welke wijze sluit voor u de Integrale Kennisagenda aan bij de Strategische Agenda Noord Nederland (2007-2013/ SNN Koers Noord)/het Beheer en Ontwikkelingsplan van het RCW, danwel bij de implementatie van het Nationaal Waterplan/Deltacommissie/plannen Afsluitdijk

17.30 - 18.30 Borrel

2 juli

In de kennisagenda die op 30 mei is gepresenteerd wordt onder meer geconstateerd dat er veel disciplinaire kennis over het waddengebied aanwezig is, maar dat er met name kennislacunes zijn waar het gaat om het functioneren van het waddengebied als *stysteem*. Om die reden worden in de kennisagenda een beperkt aantal grote overkoepelende kennisprogramma's voorgesteld waarnaar in multidisciplinair verband onderzoek zou moeten worden verricht. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen drie generieke kennisprogramma's plus drie integrale onderzoekprogramma's, ondersteund door twee randvoorwaardelijke thema's. De tweede dag staat in het teken van deze overkoepelende programma's, waarbij de drie generieke kennisprogramma's en de twee randvoorwaardelijke thema's in de ochtend en de drie integrale onderzoekprogramma's in de middag zijn geprogrammeerd.

Het is de bedoeling dat rond elk van deze programma's/thema's een multidisciplinair team ontstaat dat zich gaat toeleggen op een meer gedetailleerde uitwerking van elk programma/thema in concrete implementatieplannen.

De beoogde implementatieplannen gaan allereerst in op de maatschappelijke vraag en op de wetenschappelijke rationale en onderzoekstrategie. Dit wordt gevolgd door een beschrijving van een cluster van samenhangende projecten en uitvoeringsstrategieën. Tot slot wordt inzicht gegeven in de benodigde resources in termen van financiering, menskracht en infrastructuur. Deze programma's/thema's kunnen in een later stadium als cluster of afzonderlijk worden aangeboden ter financiering bij verschillende potentiële financierende instanties. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt tussen enerzijds fondsen en financieringsprogramma's met een speciale relatie tot het waddengebied (momenteel zijn dit het Waddenfonds en het nationaal onderzoeksprogramma Zee- en Kustonderzoek NWO) en anderzijds programmafinancieringsmogelijkheden van ministeries, lagere overheden en kennisinstellingen.

Met de invulling van de implementatieplannen wordt op 2 juli een begin gemaakt. De intentie is dat alle implementatieplannen uiterlijk in december 2009 volledig zijn uitgewerkt en gepubliceerd.

09.00 - 09.30 Inloop en koffie/thee

09.30 - 10.00 uur Algemene inleiding op opzet tweede dag symposium door
prof.dr. Pavel Kabat, voorzitter Waddenacademie

10.15 - 12.30 uur **5 parallele sessies: Drie generieke kennisprogramma's en
twee randvoorwaardelijke thema's**

Generieke kennisprogramma's

I *Verleden Wadden* **Zaal 1**

Moderator: dr. H. Speelman (Waddenacademie).

Inbreng van: prof.dr. P.L. de Boer (UU); prof.dr. S. Kroonenberg (TUD);
prof.dr. H. Mol (Fryske Akademy); prof.dr. T. Spek (Rijksdienst voor
Cultureel Erfgoed); dr. J.M. Verweij (Deltares).

Doel: Het begrijpen van de klimatologische, geologische, ecologische,
economische en sociaal-culturele dynamiek van het waddensysteem tussen
het einde van het Pleistoceen (8000 vC. en de aanleg van de afsluitdijk
(1932). Het programma maakt, noodgedwongen, gebruik van proxies voor
klimatologische, paleografische, paleoecologische en
cultuurlandschappelijke reconstructies.

II *Wadden Monitor* **Zaal 2**

Moderator: prof.dr. P. Herman (Waddenacademie)

inbreng van: dr. M. Baptist (WUR/Van Hall); dr. M. Engelmoer (provincie
Fryslân); dr. B.J. Ens (SOVON); prof.dr. H. Folmer (RUG); dr. R. Hutjes
(WUR); dr. K. Philipart (NIOZ); dr. D. van der Wal (NIOO); dr. Z.B.
Wang (Deltares).

Doel: Het begrijpen van de natuurlijke en maatschappelijke dynamiek van
het Waddensysteem van 1932 (de afsluiting van de Zuiderzee) tot en met
2015 (de einddatum van diverse van de huidige monitoringsprogramma's).

III *Wadden Toekomst* **Zaal 3**

Moderator: prof.dr. J. van Dijk (Waddenacademie)

inbreng van: drs. W. Jonkhorst (TNO) dr. K. Kok (WUR);
O. Koops (TNO); drs. V. Venhorst (RUG); dr. R. Wortelboer (PBL);

Doel: Het begrijpen en voorspellen van de ontwikkeling van de
waddengebied tussen 2010 en 2100. Op basis van multiple trendanalyses
en kwantitatieve procesmodellen zullen denkbare, uiteenlopende scenario's
voor de ontwikkeling van het waddengebied opgesteld worden en in het
licht van voortschrijdend inzicht worden aangepast.

Randvoorwaardelijke thema's

- a. *Nieuwe generatie Waddensysteem-experts, kennis co-creatie en kennisoverdracht* **Verkeersruimte**
Moderator: prof.dr. P. Kabat (Waddenacademie)
inbreng van: Dr. H. Revier (Hanze Hogeschool); prof.dr. G. de Wulf (UT);
prof.dr. G. Jansen (VU).
- Doel: De ontwikkeling van een duurzame kennisinfrastructuur waarin het formuleren van kennisvragen en de ontwikkeling van kennis en expertise is gebaseerd op intensieve interactie (co-creatie) tussen wetenschappers, kenniswerkers en beleidsmakers in alle fases van de kennisontwikkeling cyclus.
- b. *Wereld Wadden* **Tresoar**
Moderator: prof.dr. J. Bazelmans (Waddenacademie)
inbreng van: prof.dr. F. Colijn (GKSS); dr. F. de Jong (CWSS); prof.dr. Th. Piersma (RUG/NIOZ).
- Doel: Een systematische vergelijking van het Nederlandse waddengebied met de Duitse en Deense delen van het waddensysteem én met estuariene gebieden elders in de wereld.

12.30 – 13.30 Lunch

13.30 - 16.00 **Drie integrale onderzoekprogramma's**

1. *Wadden Klimaat: De Wadden duurzaam, veilig en klimaatneutraal* **Zaal 1**
Moderator: prof.dr. P. Kabat (Waddenacademie)
inbreng van: dr. W. Braakhekke (vz. themagroep klimaat NHP); prof.dr. R. van Haren (RUG); prof.dr. P. Hoekstra (UU); dr. A. Oost (Deltares); ir. R.E. Roggema (provincie Groningen).
- Overkoepelende kennisvragen*
Duurzaam veilig: Hoe kan de veiligheid van de waddenregio en haar bevolking op termijn worden gewaarborgd, mede gelet op de mogelijk nadelige effecten van klimaatverandering en zeespiegelstijging?
Klimaat neutraal: Hoe kan een duurzame energie huishouding in het waddengebied worden gecreëerd die rekening houdt met de specifieke waarden van het waddengebied?
2. *Wadden Natuur: bescherming, herstel en adaptatie van natuurwaarden* **Zaal 2**

Waddenacademie

Koninklijke Nederlandse Akademie
van Wetenschappen

Moderator: prof.dr. P. Herman (Waddenacademie)
inbreng van: L. Boerema (vz. themagroep voedselweb NHP); dr. L. van Duren (vz. themagroep biobouwers NHP); R. Jorna (RUG); dr. E.J. Lammerts (Staatsbosbeheer); ing. W. Schoorlemmer (Ministerie LNV); H. Sips (vz. themagroep helderheid water NHP).

Overkoepelende kennisvragen

Bescherming: Welke vormen van (mede)gebruik beïnvloeden de ontwikkeling van de natuur en kunnen deze worden bijgesteld als ze als schadelijk moeten worden gekwalificeerd? Hoe kan de waarde van de Waddenzee in het ecosysteem van de wereld worden veiliggesteld?

Ontwikkeling: Welke ontwikkelingen garanderen op lange termijn de hoogste natuurwaarden, wat zijn daarvan de essentiële karakteristieken en welke ontwikkelingen zijn binnen de (veranderende) randvoorwaarden mogelijk?

Adaptie: Hoe zullen mondiale veranderingen de natuur in de Waddenzee beïnvloeden en hoe kan de ontwikkelingsrichting van de natuur worden bijgesteld?

3. *Wadden Welzijn: een duurzame economie en leefbare gemeenschappen in het waddengebied*

Zaal 3

Moderator: prof.dr. J. Bazelmans (Waddenacademie).
inbreng van: Dr. N. Dankers (WUR); R. Engelsman (SNN);
prof.dr. R. Jorna; prof.dr. G. de Roo (RUG); mr. P. van de Water (NAM); E. Wanders (vz. themagroep internationaal NHP) o.v.;
dr. G. Wintermans (NAM).

Overkoepelende kennisvragen

Duurzame economie: Hoe kan op duurzame wijze inhoud worden gegeven aan de streven naar werk, inkomen en leefbaarheid voor de bewoners van het waddengebied? Hoe wordt rekening gehouden met de veerkracht binnen het systeem en met exogene gedreven veranderingen in de regionale en mondiale economie? Hoe kan duurzaam gebruik worden gemaakt van delfstoffen en geothermische energie, mede in het licht van klimaatverandering en zeespiegelstijging?

Leefbare gemeenschap: Op welke wijze kan voor de bewoners van het waddengebied een leefbare omgeving worden gegarandeerd, gegeven de voorrang voor natuurwaarden in de Wadden en gegeven ingrijpende demografische, (sociaal-)economische en culturele processen die het waddengebied verre overstijgen?

16.00 – 16.30 Theepauze

16.30 – 17.15 Terugkoppeling vanuit de 8 sessies

17.15 - 17.30 Afsluiting van het symposium door prof.dr. Pavel Kabat namens de Waddenacademie.

17.30 - 18.30 Borrel